

—
Верховний
Суд

Забезпечення позову у справах між батьками, які стосуються прав та інтересів дітей

Ольги Ступак,
суддя КЦС ВС

Нормативне регулювання

Відповідно до статті 149 ЦПК України суд за заявою учасника справи має право вжити заходів забезпечення позову. Забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття таких заходів може суттєво ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду, а також з інших підстав, визначених законом.

ЦПК України передбачає можливість забезпечення позову шляхом встановлення обов'язку вчинити певні дії, у разі якщо спір виник із сімейних правовідносин (пункт 3 частина перша статті 150). Згідно з абзацом 1 частини десятої статті 150 ЦПК України не допускається вжиття заходів забезпечення позову, які за змістом є тотожними задоволенню заявлених позовних вимог, якщо при цьому спір не вирішується по суті.

Мета забезпечення у справа, які стосуються прав та інтересів дітей

Одним із способів захисту прав та інтересів, який наразі використовується сторонами у спорах, що виникають із прав та обов'язків батьків та дітей, є забезпечення позову у спорах про визначення місця проживання дитини та усунення перешкод у вихованні дитини шляхом встановлення графіка побачень із дитиною до вирішення спору судом по суті.

При встановленні графіку зустрічей із дитиною, необхідно порівнювати негативні наслідки від вжиття заходів забезпечення позову (визначення місця та часу спілкування дитини) з тими негативними наслідками, які можуть настати в результаті невжиття цих заходів (втрата емоційного зв'язку між позивачем і дитиною внаслідок відсутності спілкування протягом тривалого часу) з урахуванням законного інтересу, за захистом якого заявник звертається до суду, та встановлювати співмірність заходів забезпечення позову, які просить застосувати позивач щодо визначення місця та часу спілкування з дитиною, із -заявленими позивачем вимогами.

Разом з тим нарівні із забезпеченням таких прав та інтересів дитини непоодинокими є випадки використання такого виду забезпечення позову шляхом встановлення графіка побачень із дитиною, як інструмент маніпуляцій.

Ухвала ВС від 25 січня 2022 року справа № 369/1538/21 (провадження № 61-956ск22) про відмову у відкритті касаційного провадження за необґрунтованістю

У лютому 2021 року позивач звернувся до суду з позовом про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та її виховання, встановлення графіка участі у вихованні дитини.

Рішенням Києво-Святошинського районного суду Київської області від 21 вересня 2021 року позов задоволено частково. Зобов'язано відповідачку не чинити перешкод позивачу у спілкуванні і вихованні сина, та встановлено графік побачень позивача з сином.

У жовтні 2021 року позивач звернувся до суду апеляційної інстанції із апеляційною скаргою, а також із заявою про забезпечення позову, у якій просив зобов'язати відповідачку та її родичів для збереження сімейних зв'язків та прав дитини на контакт з батьком відвозити за власний кошт малолітнього сина до батька дитини у першу та третю суботу кожного місяця о 11:00 год; зобов'язати відповідачку та її родичів для збереження сімейних зв'язків та прав дитини на контакт з батьком, відвозити за власний кошт малолітнього сина від батька дитини у першу та третю неділю кожного місяця після 18:00; зобов'язати відповідачку та її родичів для збереження сімейних зв'язків та прав дитини на контакт із батьком дитини забезпечити відеозв'язок через мережу інтернет засобами сучасного програмного забезпечення Zoom чи Viber (чи іншу за взаємною згодою), щодня від 20:00 год до 21:00 год; встановити обов'язок службі у справах дітей виконавчого комітету Боярської міської ради Київської області, Національній поліції Київської області, відповідній виконавчій службі контролювати виконання реалізації права дитини на контакт з батьком без присутності матері; зобов'язати мати не бути присутньою та не перешкоджати контакту батька з сином (малолітньою дитиною).

Апеляційним судом відмовлено у задоволенні заяви про забезпечення позову, оскільки заявлені позивачем вимоги щодо застосування заходів забезпечення позову за змістом є тотожними позовним вимогам.

Постанова ВС від 22 вересня 2021 року справа № 754/16432/20 (провадження № 61-11597св21)

У грудні 2020 року позивачі звернулися до суду з позовом про усунення перешкод у вихованні та вільному спілкуванні з онуком.

Одночасно з позовом позивачі подали заяву про забезпечення позову шляхом визначення часу спілкування онука з бабою та дідом: щомісяця, перший, третій та, за наявності, п'ятий тиждень, з п'ятниці до понеділка проводити час з дитиною за місцем свого проживання за місцем її знаходження та за місцем проживання заявників; зобов'язання мати дитини передавати онука заявникам відповідно до визначеного судом часу спілкування.

Верховним Судом скасовано постанову апеляційного суду та залишено в силі ухвалу суду першої інстанції про відмову у задоволенні заяви про забезпечення позову, оскільки предметом позову є усунення перешкод у вихованні та вільному спілкуванні з онуком, а способом забезпечення позову позивачі визначили встановлення часу спілкування онука, тобто обраний позивачами вид забезпечення позову є тотожним позовним вимогам.

Ухвала ВС від 25 серпня 2020 року справа № 466/2317/20 (провадження № 61-11539ск20) відмовлено у відкритті касаційного провадження за необґрунтованістю

У березні 2020 року позивачка звернулась до суду з позовом про розірвання шлюбу, укладеного між сторонами, та визначення місця проживання дитини разом з матір'ю.

У квітні 2020 року позивачка подала заяву про забезпечення позову шляхом заборони відповідачу вчиняти дії щодо обмеження позивачки у проведенні часу разом з їх донькою, а також встановити обов'язок відповідачу вчиняти дії – передавати дитину позивачці кожную другу п'ятницю (через п'ятницю) о 17:30 годині для почергового щотижневого проживання її зі своєю матір'ю за місцем її проживання та зі своїм батьком – за місцем його проживання, при цьому перший тиждень проживання дитини після набрання законної сили цією ухвалою встановити з матір'ю.

Апеляційним судом частково задоволено вимоги заяви позивачки про забезпечення позову шляхом зобов'язання відповідача, у якого перебуває дитина, надавати позивачці (матері дитини) можливість для спілкування з дитиною в певні дні і години. Відмовлено у задоволенні вимог заяви щодо щотижневого встановлення обов'язку для відповідача передавати дитину кожную другу п'ятницю для почергового щотижневого проживання зі своєю матір'ю за місцем її проживання та зі своїм батьком за місцем його проживання, оскільки до вирішення спору по суті є недопустимим вжиття такого заходу забезпечення позову, який за змістом є тотожним задоволенню заявлених позовних вимог.

Ухвала ВС від 03 березня 2021 року справа № 756/326/20 (провадження № 61-2379ск21) про відмову у відкритті касаційного провадження за необґрунтованістю

У січні 2020 року позивачка звернулася до суду з позовом про визначення місця проживання дитини, стягнення аліментів на дитину.

У листопаді 2020 року позивачка звернулася до суду із заявою про забезпечення позову шляхом:

- встановлення її зустрічей зі своїм сином кожної суботи місяця з 12:00 год до 19:00 год за місцем проживання матері з можливістю відвідувати, за бажанням дитини, будь-які дитячі культурно-розважальні комплекси, а також місця масового відпочинку: парки, сквери, пляжі, спортивно-ігрові майданчики, місця громадського харчування: їдальні, кафе, ресторани, що знаходяться на території міста Києва, з обов'язковим проведенням кожної другої та четвертої суботи місяця після 12:00 год протягом однієї години зустрічей матері зі своїм сином, в присутності і в кабінеті практикуючого психолога, без присутності будь-яких інших осіб та з можливістю психологічного консультування;

- зобов'язати відповідача не чинити перешкоди зустрічам позивачки (матері) з їх сином та забезпечити його явку першої та третьої суботи кожного місяця о 12:00 год за адресою місця проживання матері, кожної другої та четвертої суботи, після 12:00 год, в заздалегідь обумовлений час до кабінету практикуючого психолога, для зустрічей з матір'ю дитини (позивачкою).

Апеляційним судом частково задоволено вимоги заяви позивачки про забезпечення позову, оскільки невжиття заходів забезпечення позову, призначення яких полягає у встановленні годин побачень позивачки і її малолітньої дитини з метою налагодження психоемоційного контакту з дитиною, а також покладення на відповідача обов'язку не чинити перешкод зустрічам матері і дитини, може утруднити чи зробити неможливим виконання рішення суду.

Постанова ВС від 25 листопада 2020 року справа № 760/15413/19 (провадження № 61-9164св20) у справі двічі подавалась заява про забезпечення позову в різні способи

У травні 2019 року позивачка звернулася до суду з позовом про визначення місця проживання малолітніх дітей, залишивши їх проживати разом з нею.

У вересні 2019 року відповідач звернувся до суду з зустрічним позовом, в якому просив визначити місце проживання малолітніх дітей разом із ним.

24 жовтня 2019 року позивач звернулася до суду **з першою** заявою про забезпечення позову:

- заборони відповідачу вчиняти будь-які дії, спрямовані на вчинення перешкод позивачці у побаченнях, спілкуванні та проведенні часу разом із старшою донькою;
- заборони іншим особам вчиняти будь-які дії, спрямовані на вчинення перешкод позивачці у побаченнях, спілкуванні та проведенні часу разом із донькою;
- встановлення графіку перебування старшої доньки з позивачем та відповідачем: із 14:00 год четверга до 08:00 год понеділка – з позивачем; із 08:00 год понеділка до 14:00 год четверга – з відповідачем. Графік перебування доньки у батьків складений таким чином, щоб забезпечити рівноцінний час перебування дитини з кожним із них.

Верховний Суд змінив мотивувальну та резолютивну частини рішення апеляційного суду шляхом виключення з їх частин вказівки суду такого змісту: «у присутності батька», оскільки для нормального розвитку дитині необхідно спілкуватися з обома батьками, а тривалий розгляд цієї справи без можливості спілкування малолітньої дитини з матір'ю може призвести до втрати емоційного контакту між ними, погіршення психоемоційного характеру відносин між матір'ю та малолітньою дитиною.

Постанова ВС від 15 вересня 2021 року справа № 760/15413/19 (провадження № 61-17716св20) у справі двічі подавалась заява про забезпечення позову в різні способи

У липні 2020 року позивач подала **другу** заяву про забезпечення позову, просила:

- заборонити відповідачу вчиняти будь-які дії спрямовані на вчинення їй перешкод у побаченнях, спілкуванні та проведенні разом часу з дочкою;
- заборонити Товариству з обмеженою відповідальністю «Заклад загальної середньої освіти – початкова школа «Колегія мрій» (далі – ТОВ «Колегія мрій», товариство, початкова школа) перешкоджати позивачці у побаченнях, спілкуванні та проведенні разом часу з дочкою;
- під час її перебування у початковій школі, зобов'язати відповідача письмово повідомити працівників товариства, що постанова Київського апеляційного суду від 21 травня 2020 року не означає заборону позивачці відвідувати та бачитись з дочкою під час її перебування у початковій школі та не обмежує жодних прав позивачки, яка має рівні з відповідачем права під час перебування дочки у початковій школі.

Ухвалою Солом'янського районного суду міста Києва від 10 липня 2020 року в задоволенні заяви про забезпечення позову відмовлено.

Постановою Київського апеляційного суду від 08 жовтня 2020 року апеляційну скаргу, подану адвокатом задоволено частково. Ухвалу Солом'янського районного суду міста Києва від 10 липня 2020 року скасовано, ухвалено нове рішення про задоволення частково заяви позивачки про забезпечення позову. Заборонено ТОВ «Колегія мрій» перешкоджати матері Качур Є. Г. у побаченнях та спілкуванні з дочкою Качур Д. І. під час її перебування у ТОВ «Колегія мрій». В іншій частині вимог заяви відмовлено.

Верховний суд постанову апеляції скасував, ухвалу першої інстанції залишив в силі.

Постанова ОП КЦС ВС від 14 лютого 2022 року справа № 754/7569/21 (провадження № 61-15886сво21)

У травні 2021 року позивач звернувся до суду з позовом про визнання переміщення та утримання дитини на території України незаконним, повернення дитини до місця її постійного проживання.

У червні 2021 року позивач подав заяву про забезпечення позову шляхом:

- заборони відповідачці особисто або через третіх осіб вивозити за межі України малолітню дитину до закінчення розгляду справи про повернення дитини до місця постійного проживання у Канаді відповідно до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 року (далі – Гаазька Конвенція);
- заборони відповідачці змінювати місце проживання малолітньої дитини до закінчення розгляду справи;
- заборони малолітній дитині у будь-чиєму супроводі перетинати державний кордон України до закінчення розгляду справи про повернення дитини до місця постійного проживання у Канаді відповідно до Гаазької Конвенції;
- встановлення наступного обов'язку відповідачки в реалізації прав батька (позивача) на спілкування зі своєю малолітньою дочкою шляхом спілкування батька та дочки за допомогою телефону та/або програм інтернет – телефонії (Viber, Skype) у режимах аудіо- та/або відео- зв'язку конференції щодня тривалістю до двох годин, з урахуванням режиму та можливості дитини;
- витребування у відповідачки оригіналу закордонного паспорта малолітньої дитини до закінчення розгляду справи;
- витребування у відповідачки оригіналу свідоцтва про народження малолітньої дитини до закінчення розгляду справи.

Верховним Судом скасовано постанову апеляційного суду та залишено в силі ухвалу суду першої інстанції, якою вжито заходів забезпечення позову шляхом заборони відповідачці та малолітній дитині перетинати державний кордон України до закінчення розгляду справи по суті, оскільки обраний позивачем спосіб забезпечення позову є адекватним заходом з метою ефективного виконання судового рішення, якщо воно буде прийняте на користь позивача.

Постанова ОП КЦС ВС від 14 лютого 2022 року справа № 754/7569/21 (провадження № 61-15886сво21)

Мотиви

Відповідно до статті 3 Гаазької Конвенції уповноважений орган розглядає дії батька або матері як міжнародне викрадення за сукупності таких умов: 1) дитина мала постійне місце проживання в країні-учасниці Конвенції; 2) дитина незаконно переміщена або утримується за кордоном з порушенням справ піклування за умови, що ці права ефективно здійснювалися до її переміщення; 3) дитина не досягла 16-річного віку.

Предметом позовних вимог у справах про повернення дитини до іноземної держави є визнання незаконним вивезення та/або утримання на території країни тимчасового перебування дитини, забезпечення повернення її до постійного місця проживання, а також питання піклування про дитину, яке охоплює права, пов'язані з піклуванням будь-якої особи про дитину і, зокрема, право визначати місце проживання дитини й вирішення питань про тимчасовий чи постійний виїзд за кордон.

Таким чином, з урахуванням положень пункту «b» частини другої статті 7, статті 12 Гаазької Конвенції позивачі у справах про повернення дитини до іноземної держави можуть подавати до суду клопотання про вжиття заходів для забезпечення позову. Зокрема, такими заходами забезпечення можуть бути заборона дитині у будь-якому супроводі перетинати державний кордон України.

Постанова ВС від 31 серпня 2022 року справа № 545/3933/21 (провадження № 61-6056св22)

У грудні 2021 року позивач звернувся до суду з позовом про відібрання малолітньої дитини від відповідачки (матері) дитини і передачі її батьку для повернення її за попереднім місцем проживання до Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії.

У січні 2022 року позивач подав заяву про забезпечення позову шляхом встановлення судом обов'язку відповідачки забезпечити систематичні побачення та спілкування дитини з батьком, а також надавати інформацію про дитину.

Верховним Судом скасовано постанову апеляційного суду та залишено в силі ухвалу суду першої інстанції, якою вжито необхідні заходи забезпечення позову з урахуванням права батька на особисте спілкування з дитиною, його ставлення до виконання своїх обов'язків, відсутність підстав, які обмежують право на таке спілкування, а також враховуючи ту обставину, що їх зустрічі будуть сприяти відновленню та налагодженню емоційних стосунків батька з його малолітньою дитиною, і ця обставина відповідатиме найкращим інтересам дитини.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!